

SPECYFIKA AUTORYTETU W PRACY ZAWODOWEJ PSYCHOLOGA

THE SPECIFICITY OF AUTHORITY IN THE PROFESSIONAL WORK OF A PSYCHOLOGIST

MARIAN ZDZISŁAW STEPULAK

Masovian Public University in Płock (Poland)

e-mail: marian.stepulak@o2.pl

ORCID: 0000-0002-5144-9217

ABSTRACT: *In the daily professional activity of a psychologist, the issue of his authority is of particular importance. In the first part of the article, the very concept of authority is the subject of scientific reflection. Authority in the proper sense means a person who, thanks to a set of personality traits, in particular competences in a given area, determines the shaping of judgments, opinions and attitudes of another person or social group, recognizing its value. The second part deals with the issue of the authoritarian personality. Authoritarianism describes the actions of the authorities using all means to implement their own, sometimes dogmatically understood political concept and forcing others to behave desired by it. This concept falsified the classical sense of authority. The third part of this article concerns the profession of psychologist in the dimension of authority. A psychologist should take care of his professional and moral authority for the benefit of his patients and clients, observing the basic ethics of the psychologist's profession.*

KEY WORDS: *authority, client, authoritarian personality, patient, trust.*

WPROWADZENIE

Celem niniejszego artykułu jest naukowa analiza specyfiki autorytetu w pracy zawodowej psychologa. Według niektórych definicji autorytet posiada szczególną cechę, którą jest zdolność do wzbudzania podziwu, respektu i trwałej gotowości do jego naśladowania. Autorytet warunkuje kształtowanie się sądów, opinii i postaw innej osoby lub grupy społecznej uznających jej wartość. W rozumieniu pedagogicznym i psychologicznym autorytet jest podstawą efektywnego procesu edukacji i wychowania. Rolę autorytetu spełniają elementy osobowościowe, jak: umysł, wola, sumienie, naturalne grupy społeczne, władza, instytucje, organizacje czy systemy religijne, moralne i ideologiczne. Autorytet z natury rzeczy posiada charakter religijny.

Termin „autorytet” został wykorzystany dla nowej kategorii jaką jest „autorytaryzm”. Człowiek o osobowości autorytarnej sam kształtuje swój wizerunek, najczęściej poprzez władzę, siłę i szantaż. Ludzie odczuwają niepokój i lęk przed takim człowiekiem. Część trzecia artykułu odnosi się do zawodu psychologa w wymiarze autorytetu. Psycholog w swojej aktywności ma za zadanie ukierunkowywać ludzi na autorytety i na wartości, które z autorytetem się łączą. Badania młodzieży wskazują wyraźnie, iż zawód psychologa cieszy się ogromnym uznaniem. Psycholog oprócz działań *stricte* zawodowych powinien przestrzegać konkretnych zasad etycznych zapisanych w kodeksie etycznym psychologa.

POJĘCIE AUTORYTETU

Pojęcie autorytetu pochodzi z języka łacińskiego. Autorytet (*auctoritas*) oznacza wpływ, znaczenie, powaga, władza. Można go również rozumieć jako zjawisko lub interdyscyplinarną kategorię (termin teoretyczny) z zakresu nauk o człowieku (jego działaniu i wytworach), głównie o charakterze psychosocjologicznym i pragmatycznym, prakseologicznym, polityczno-prawnym, etyczno-pedagogicznym, moralnym oraz religijnym. Autorytet posiada szczególną cechę, którą jest zdolność do wzbudzania podziwu, respektu i gotowości do jego naśladowania. Natomiast źródłem tak pojmowanego autorytetu są specjalne uzdolnienia, sprawności i osiągnięcia (zasługi) danej osoby, a często jej wyróżniona pozycja społeczna, zakres sprawowanej władzy, rozległa i głęboka wiedza, podeszły wiek i rodzaj życiowego doświadczenia. Istota

autorytetu tkwi w dobrowolnym uznaniu wewnętrznej siły, powagi i znaczenia, które posiada osoba stanowiącą autorytet (Chlewiński, Majdański, 1981, p. 1161-1167; Dębowski, 1994, p. 21-22).

Autorytet w rozumieniu właściwym oznacza osobę, która dzięki zespołowi cech osobowościowych, w szczególności kompetencji w danym zakresie, warunkuje kształtowanie się sądów, opinii i postaw innej osoby lub grupy społecznej uznających jej wartość. Autorytet stanowi wiodący członek relacji autorytarnych. Tego typu relacja oraz osoba wraz z zespołem jej własności relatywnych stanowią fundament dla struktury sytuacji autorytarnych, do której ponadto wchodzi: osoba uznająca autorytet, środowisko społeczne, powoływanie się autoryzowanego na osobę autoryzującą, czyli tzw. argument z autorytetu oraz zespół uwarunkowań autorytarnych, na przykład zależność zawodowa (Chlewiński, Majdański, 1981, p. 1164).

Autorytet jest fundamentem efektywnego procesu edukacji i wychowania. Dzieci i młodzież potrzebują autorytetu osób, idei, znaczeń, wartości, w którymi będą się utożsamiać. Ze względu na źródła autorytetu wyróżnia się autorytet merytoryczny, moralny i formalny. Źródłem autorytetu merytorycznego są uzdolnienia, umiejętności, kompetencje czy wiedza (autorytet intelektualny). Autorytet moralny określa osobę, która zyskuje poważanie z uwagi na postępowanie zgodne z ogólnie cenionymi, uniwersalnymi wartościami, ze względu na mądrość i bogate doświadczenie życiowe (Błasiak, 2010, p. 89-96; Zimny, 2007, p. 128-144; Nowak, 2008; Śnieżyński, 2008).

Autorytet formalny jest związany z wykonywaną funkcją, władzą, pełnieniem pewnej roli. Autorytet tego rodzaju łączy się często z rangą i prestiżem społecznym wynikającym z funkcji czy roli, implikuje również źródła autorytetu merytorycznego i/lub moralnego. Autorytet badany jest w trzech komplementarnych wymiarach: zjawiska społecznego, cech i atrybutów osoby będącej autorytetem oraz relacji interpersonalnych. Max Weber wyróżniał autorytet tradycyjny, który był oparty, że ma on prawo do panowania odziedziczone po przodkach, pochodzące od Boga lub wynikające ze „świętej” tradycji. Drugi rodzaj autorytetu, to autorytet legalno-racjonalny (władza osiągnięta zgodnie z procedurami obowiązującymi w danej społeczności). Istnieje również autorytet charyzmatyczny (gdy rządzący wyróżniają się szczególnymi cechami, choćby świętością lub bohaterstwem). Każdy z ostatnich rodzajów

autorytetów ewoluuje ku pierwszemu z wymienionych, ale również przyczynia się do zbliżenia do siebie kategorii władzy i autorytetu (Szlachta, 2004, p. 27-33).

Autorytet pojmowany jest również jako symbol, wytwór, funkcja lub surogat zastępujący osobę. Rolę autorytetu pełnią elementy osobowościowe (rozum, wola, sumienie), naturalne grupy społeczne (rodzina, naród, rasa, klasa) władza, instytucje, organizacje czy systemy religijne, moralne oraz ideologiczne. Autorytet dotyczy relacji typu: „dominacja - submisja”. Występuje on w układzie interpersonalnym, w którym jedna z osób lub grup uznaje zwierzchność, powagę, kompetencję drugiej osoby, zawiera jej i obdarza zaufaniem. Autorytet polega również na tym, kiedy osoba wobec drugiej osoby czuje respekt, akceptuje jej przekonania i sądy lub podziela przyjmowane przez nią osoby (Chlewiński, Majdański, 1981, p. 1164). Zjawisko autorytetu wpisuje się w dzieje społeczeństw, a także ich kultury. Koncepcje autorytetu kształtowały się w dwóch zasadniczych nurtach: retoryczno-filozoficznym i prawnospołecznym. Pierwszy nurt pojawiał się w tradycji perypatetyckiej (Arystoteles) i cyceroniańskiej, w których ukształtowała się metoda argumentacji dialektycznej. Podstawą tej koncepcji autorytetu była powszechna praktyka odwoływania się do zdania starszych. Natomiast w starożytności chrześcijańskiej pojęcie „autorytet” służyło do przekazu Bożego objawienia poprzez nawiązywanie do tekstów biblijnych oraz świadectwa Tradycji apostoelskiej. W średniowieczu pojawiały się pierwsze próby akcentowania autorytetu ludzkiego rozumu. W epoce nowożytnej zaczęto uważać autorytet za pierwsze, konstruktywne i pozytywne źródło poznania teologicznego. Rozum zaś uznawano za źródło konieczne i wyjaśniające. Współcześnie podnosi się rolę podmiotu (osoby) w procesie argumentacji. Autorytet w sensie prawnospołecznym wywodzi się z rzymskiego *patrum auctoritas*, określającego władzę senatu lub uprawnienia sędziowskie do interpretowania praw. Autorytet przybierał wybitnie znaczenie jurydyczne. W średniowieczu prawnoreligijna idea autorytetu powstała w systemie hierarchicznej władzy feudalnej, państwowej i kościelnej z papieżem i cesarzem na czele. Uważano, iż wyższość jednych nad drugimi wynika ze struktury autorytetu, niezależnie do jego aplikacji instytucjonalnych czy nawet osobowościowej. Wysuwano na czoło autorytet Boga, w który wszelki autorytet partycypuje. W czasach nowożytnych J.J. Rousseau uważał, iż autorytet jest swoistym zamachem na wolność wychowanka i wyraźnie szkodzi procesowi wychowania. Taka tendencja rozwijała się do czasów współczesnych. Uważano bowiem, że tak pojęty autorytet tłumi

samodzielność wychowanka, rozwija niewolniczość, służalczość, barm zaufania do własnych możliwości. Kładziono natomiast akcent na konieczność moralnego autorytetu wychowawcy, aprobowanego przez wychowanka, który opiera się na zaufaniu, szanuje wolność i prawo do samodzielności. Współcześnie mówi się o autorytecie kierownika (za takiego można też uznać psychologa). Oznacza on pozytywną ocenę walorów charakteru i umysłu kierownika. Ocena ta sprzyja wywołaniu nastawienia na posłuszeństwo nie z obawy przed represjami, ale z przekonania o słuszności poleceń. S. Miligram wraz z zespołem przeprowadził słynny eksperyment dotyczący posłuszeństwa autorytetom. Jednym z wiodącym wniosków było to, że efekt posłuszeństwa wobec autorytetom spowodowany jest przede wszystkim zmiennymi sytuacyjnymi, a nie osobowościowymi. Zdaniem badaczy wpływ czynników sytuacyjnych może doprowadzić zwykłych ludzi zaaprobowania zorganizowanej agresji i wzięcia w niej udziału (Miligram, 2008).

Obszar współczesnych badań psychologicznych i pedagogicznych związanych z autorytetem zawiera w sobie wyraźną orientację na relacyjny charakter autorytetu. Autorytet bowiem ujawnia się w relacjach z kimś (osoba) lub czymś (np. wartością). Jednakże autorytet można stracić. Autorytet ma charakter względnie stały, to znaczy może podlegać zmianie. Z pewnością autorytet nie jest funkcją nadaną przez kogoś. Autorytet ma swoje źródło w dialogu; jest wynikiem stosunków społecznych między osobami. Szczegółowe cechy autorytetu wiążą się z jego relacyjnym charakterem (Ricoeur, 1999). Oznacza to, iż z jednej strony jest to znawstwo, kompetencja, fachowość w jakiejś dziedzinie osoby, która ma autorytet, a z drugiej strony – zaufanie innych osób, przekonanych, że obdarzana autorytetem osoba działa w ich wspólnym interesie (Stepulak, 2020, p. 49-50). Można powiedzieć, że autorytet powstaje w relacji między dwiema stronami, z których jedna ma do zaoferowania wartości poznawcze (wiedza, kompetencje) oraz moralne (zasady postępowania), zaś druga przyjmuje te propozycje, akceptuje to, co jest jej oferowane. Ta obustronna wymiana polega na tym, że każda ze stron coś bierze, ale też i coś daje. W rezultacie zachodzącej relacji dochodzi do uzyskania przez obie strony pewnych korzyści. Strona pierwsza cieszy się uznaniem, szacunkiem, jest obdarzana zaufaniem, podziwem, zaś strona druga dobrowolnie ulegając wpływom, dostosowuje się, przyjmując za własne proponowane przez autorytet wartości, doznając przy tym poczucia bezpieczeństwa (Stepulak, 2020, p. 49-50).

W takiej sytuacji następuje proces interioryzacji pozytywnych cech wynikających z autorytetu.

OSOBOWOŚĆ AUTORYTARNA

Pojęcie „autorytet” jako źródłosłów zostało w XX wieku wykorzystane dla nowej kategorii pojęciowej „autorytaryzm”. Autorytaryzm opisuje działania władzy korzystającej z wszelkich środków do zrealizowania własnej, niekiedy dogmatycznie ujmowanej koncepcji politycznej i zmuszającej innych do zachowań przez nią pożądaných. Pojęcie to fałszowało klasyczny sens autorytetu (Stepulak, 2020, p. 49). W tym przypadku zmienia się podmiot zainteresowania. Autorytet bowiem odnosi się do osoby, która cieszy się powszechnym szacunkiem, podziwem i stanowi wzór do naśladowania w wielu dziedzinach ludzkiej aktywności, ale jest wzorem w postępowaniu moralnym. Natomiast człowiek o osobowości autorytarnej sam kształtuje swój wizerunek, najczęściej poprzez władzę, siłę, szantaż. Ludzie na ogół odczuwają niepokój i lęk przed tego typu człowiekiem. Autorytet z kolei daje ludziom poczucie bezpieczeństwa i spokój.

W psychologii autorytaryzm jest pojmowany jako specyficzna postawa wobec świata i ludzi. Elementem takiej postawy jest konwencjonalizm, który oznacza silne przywiązanie do tradycji. Osoba autorytarna nosi w sobie przekonanie o niezmienności istniejących norm społecznych i posiada przekonanie, iż inni ludzie będą ich przestrzegać. Relacje interpersonalne osoba autorytarna postrzega w kategoriach dominacja – uległość. Sama zaś charakteryzuje się skrajną uległością wobec silniejszych i bezkrytyczne poddanie się autorytetom z równoczesną pogardą dla tych, którzy są słabsi i sytuują się nisko w hierarchii społecznej. W codziennej aktywności osoby autorytarne żywią wrogość wobec innych, zwłaszcza tych, którzy myślą inaczej. Zauważa się również uprzedzenia wobec wielu grup społecznych. Świat widzą przez pryzmat stereotypów. Osoby o wysokim poziomie autorytaryzmu są bardziej podatne na myślenie paranoiczne i tworzenie teorii spiskowych (Krzemionka, 2017, p. 39). W tym przypadku trudno uznać autorytet za zjawisko pozytywne, które może być przyjmowane przez innych ludzi w długim procesie wychowawczym.

W ujęciu tzw. szkoły frankfurckiej i Nowej Lewicy pojęcie autorytetu zostało wykorzystane do opisu tzw. „osobowości autorytarnej”. W niektórych

skrajnych ujęciach o charakterze poststrukturalistycznej i postmodernistycznej, podkreśla się konieczność destrukcji naturalnych i tradycyjnych autorytetów, uznawanych nie tylko za źródło zniewolenia człowieka, ale również bezpośredniej represji. Theodor W. Adorno starał się wyjaśnić jak doszło do powstania i rozprzestrzeniania się w Europie nazizmu¹. Jego zdaniem osobowość autorytarna wiąże ze sobą wiele cech, takich jak: konwencjonalizm i agresja w stosunku do tych, którzy odrzucają wartości konwencjonalne, bezkrytyczne podporządkowanie się wyidealizowanym autorytetom, kult siły, wiara w mistyczną determinację indywidualnego losu, destrukcyjność, cynizm, ogólna wrogość oraz pogarda dla każdej osoby ludzkiej (Krzemionka, 2017, p. 40). Z kolei wyżej wymienione właściwości warunkują rasistowskie przekonania. Można je mierzyć przy pomocy skali. F. Adorno zakładał przy tym, iż skłonności autorytarne mają swoje źródło w specyficznych wzorcach socjalizacji. Dotyczy to sytuacji gdy jedno z rodziców jest surowe (najczęściej ojciec), wymagające i karzące nawet za najdrobniejsze przewinienia. Naturalną reakcją dziecka jest wrogość wobec rodzica, która przenosi się później na inne bezpieczne obiekty, np. mniejszości narodowe czy grupy etniczne (Krzemionka, 2017, p. 40). Można powiedzieć, iż pojęcie „autorytet” i „autorytaryzm” stanowią zupełnie różne zjawiska o charakterze społecznym, chociaż autorytaryzm wywodzi się z pojęcia autorytetu, to przekształcił się w postawę, która ma niewiele wspólnego z autorytetem.

ZAWÓD PSYCHOLOGA W WYMIARZE AUTORYTETU

Psycholog swój autorytet zawodowy i moralny buduje również wtedy, kiedy przyjmuje adekwatną postawę wobec norm moralnych i obyczajowych w życiu prywatnym. Zdaje sobie przy tym sprawę, że jego decyzje w sprawach osobistych mogą warunkować jakość jego aktywności zawodowej, a także rzutować na zaufanie w relacji: psycholog – pacjent/klient. Można powiedzieć, iż zaufanie obowiązuje psychologa wobec pacjenta/klienta z tego powodu, iż ten jest osobą (Stepulak, 2007, p. 135). W tym kontekście istotne jest przekonanie, iż sam status

¹ Narodowy socjalizm, nazizm (skrót od niem. Nationalsozialismus), czasem określane również jako hitleryzm (od nazwiska Adolfa Hitlera) – rasistowska, antykomunistyczna, antydemokratyczna i antysemicka ideologia Narodowosocjalistycznej Niemieckiej Partii Robotników (NSDAP).

ontyczny człowieka uwalnia relacje interpersonalne, niezależnie od naszego poznania i decyzji. Dlatego też w pełni ufają te osoby, które nie posługują się myśleniem i wolnymi decyzjami (Stepulak, 2007, p. 135). Relacja interpersonalna psychologa wobec osób potrzebujących jego pomocy, która zakłada zaufanie musi charakteryzować się intencją uszanowania drugiej osoby (KEZP, 1992, nr 3). Ma być rzeczywistym aktem afirmacji człowieka, który jest osobą. Osoba ludzka zatem powinna być afirmowana dla niej samej, to jest z powodu jej ontycznej wartości, która nazywana jest godnością osobową. Psycholog jako autorytet w swojej aktywności zawodowej zachowuje się w sposób racjonalny. Profesjonalne zachowanie psychologa przejawia się właśnie w chronieniu swojego klienta czy pacjenta (Gogacz, 1995, p. 9; Stepulak, 2007, p. 135). Psycholog ma za zadanie ukierunkowywać, zwłaszcza ludzi młodych na autorytety i na wartości, które z autorytetem się łączą. Tymczasem współczesny młody człowiek tworzy nową przestrzeń i zasady dla siebie. Wydaje się mu, iż zewnętrzne autorytety nie są dzisiaj potrzebne. Młodzież zatem zalicza się do pokolenia *show off*. Termin ten tłumaczy się jako ostantacyjne chwalenie się konsumpcją, zwracanie szczególnej uwagi na rzeczy materialne oraz bogactwo w przestrzeni publicznej (Mikołajczak-Woźniak, 2018, p. 97). Autorytet łączy się z wartościami i wartościowaniem. Psycholog ma jednak do czynienia z pacjentami/klientami, którzy przejawiają następujące symptomy:

- trudności uporządkowania indywidualnego systemu wartości w hierarchię,
- znaczące przewartościowania,
- brak integracji procesów poznawczych, afektywnych i motywacyjnych,
- trudności w ocenie i podejmowaniu wyborów w kontekście systemów wartości,
- poczucie nierealizowania ich w swoim życiu (Stepulak, 2018, p. 114; Sitarczyk, 2015, p. 49).

Psycholog jest jednym z zawodów zaufania społecznego. Badania młodzieży wykazały, iż zawód psychologa cieszy się ogromnym uznaniem, ale nie wszyscy psychologowie cieszą się uznaniem młodych ludzi. Wnioski z badań pozwalają wyodrębnić oczekiwane cechy działania psychologa, które miałyby budować jego zawodowy i moralny autorytet (Stepulak, 2005, p. 344-360). Do tych cech można by zaliczyć:

- podejmowanie czynności, co do których ma kwalifikacje,
- informuje o ryzyku związanych ze swym działaniem,
- stara się działać możliwe najskuteczniej,
- jest osobą kreatywną i oryginalną w myśleniu twórczym,
- osoby małoletnie traktuje szczególnie ostrożnie,
- postępuje etycznie i odpowiedzialnie (Stepulak, 2005, p. 344-360; Franus, 1985, p. 30; Gerring, Zimbardo, 2009; Miligram, 2008).

Wydaje się, iż psycholog w swojej aktywności zawodowej dbając o swój autorytet musi przestrzegać następujących zasad etycznych:

- Zasada A: Działanie dla dobra i nieszkodzenie. Psycholog powinien stać na straży dobrostanu i praw poszczególnych osób, z którymi podejmuje relacje profesjonalne. Chodzi również o działanie na rzecz szeroko rozumianego dobra, w kontekście pomnażania wiedzy naukowej. Ważnym zadaniem jest popularyzacja i rozpowszechnianie wiedzy o mechanizmach myślenia, odczuwania i działania, aby rozwijać świadomość oceny i wyboru zachowań u szerokiego grona odbiorców. Psycholog nie może przynieść uszczerbku osobom uczestniczącym w badaniach (Polskie Towarzystwo Psychologiczne, 1991, p. 1). Dotyczy to następujących aspektów: a) unikanie i minimalizowanie szkody; b) molestowanie seksualne; c) inne rodzaje nękania; d) relacje związane z wykorzystaniem osób; e) pozostałe aspekty zasady działania dla dobra i nieszkodzenia. Chodzi w tym o realizację naczelnej wartości jaką jest dobro klienta (Bednarek, 2016, p. 94).
- Zasada B: Wierność i odpowiedzialność. W tym przypadku chodzi o nawiązanie relacji opartej na zaufaniu z osobami, z którymi pracuje. Zaufanie oznacza relację symetryczną, dwustronną. Klient/pacjent głęboko wierzy, iż kwalifikacje i kompetencje psychologa pomogą mu w istotnej dla jego życia sprawie. Tak rodzi się autorytet psychologa. W tym obszarze chodzi o stworzenie poczucia bezpieczeństwa. W sytuacji terapeutycznej pacjent mocno przeżywa doświadczane przez siebie trudności, a pomoc psychologiczna zakłada pewne ograniczenia jego autonomii. W tym aspekcie na psychologu ciąży odpowiedzialność za stworzenie warunków, w których pacjent poczuje się bezpiecznie i zaufa specjalście (Bednarek, 2016, p. 95). Psycholog musi również ugruntować

swoją specjalistyczną wiedzę i praktykę. Do tego dochodzi odpowiedzialna ocena własnych kompetencji oraz odpowiedzialny rozwój zawodowy, odpowiedzialny wybór metody pracy, odpowiedzialność w zakresie nowo powstających metod, kompetencje w odniesieniu do grup szczególnych, odpowiedzialność za usługi psychologiczne wobec osób niemających dostępu do kompetentnej pomocy, odpowiedzialność za usługi psychologiczne w wypadkach nagłych, odpowiedzialne postępowanie w wypadku problemów osobistych, odpowiedzialne postępowanie w sytuacji złożonych ról, odpowiedzialna ocena możliwości wymiany barterowej, odpowiedzialność za relacje seksualne w kontekście profesjonalnym, powstrzymywanie się od podejmowania roli zawodowej w wypadku konfliktu interesów, odpowiedzialna współpraca z innymi specjalistami, współodpowiedzialność za środowisko zawodowe psychologów, odpowiedzialna postawa wobec odstępstw od etyki zawodowej przez innych psychologów, odpowiedzialna postawa wobec konfliktu zasad etycznych z wymogami pracodawcy, a także odpowiedzialna postawa wobec konfliktu zasad etycznych z regulacjami prawnymi (Bednarek, 2016, p. 94- 114).

- Zasada C: Uczciwość i prawość psychologa buduje jego autorytet. W swojej pracy zawodowej promuje on oprócz uczciwości, precyzję i prawdę we wszystkich kontekstach. Dla realizacji tej zasady wskazane są następujące działania: a) decepcja; b) przedstawianie swoich kompetencji i osiągnięć; d) odpowiedzialne wystąpienia w mediach, e) prawo używania narzędzi diagnostycznych; f) wysoka moralność w życiu prywatnym psychologa; g) pozostałe aspekty prawości i uczciwości (Bednarek, 2016, p. 115-117).
- Zasada D: Sprawiedliwość. Jedną z największych przeszkód w sprawiedliwym dostępie do zdobyczy psychologii mogą być stereotypy i uprzedzenia. Psycholog zobowiązany jest do stałego monitorowania swoich przekonań, aby nie wpływały one negatywnie na jakość i dostępność świadczonych przez niego usług psychologicznych. (Bednarek, 2016, p. 117).
- Zasada E: Szacunek dla ludzkich praw i ludzkiej godności. Zasada ta wymaga od psychologa, aby respektował godność i wartość wszystkich

ludzi, ich prawo do prywatności, poufności i samostanowienia. Dotyczy to szczególnie grup wrażliwych w następujących elementach: a) szacunek dla godności osoby; b) szacunek dla celów pacjenta; c) szacunek dla indywidualności i światopoglądu klienta; d) respektowanie prawa do prywatności (Bednarek, 2016, p. 119-122).

Współcześnie bardzo niepokojącym jest zjawisko wykluczenia społecznego, mimo iż istnieją wysoko zorganizowane struktury administracyjne oraz zabezpieczenia socjalne. W tej sytuacji pojawiają się niekontrolowane obszary, gdzie jest brak działań wobec osób z marginesu społecznego, z kręgu dysfunkcji i patologii społecznej. Osoby te oczekują aktywności autorytetów, szczególnie miejsce w takich przypadkach zajmują psychologowie (Stepulak, 2021, p. 245; Stepulak, Kowalski, 2015). W takim kontekście potrzebujący bardzo chętnie podejmują relacje personalne z psychologiem.

ZAKOŃCZENIE

W czasach współczesnych pojawiło się zjawisko braku poszanowania autorytetów. Nie mówi się zatem o autorytecie intencjonalnym czy też autorytecie pojedynczych, konkretnych osób. Równocześnie ludzie poszukują autorytetów, zwłaszcza moralnych. Istotnym elementem naukowej refleksji jest zatem podjęcie dyskusji nad pojęciem i znaczeniem autorytetu. Z fundamentalnego pojęcia „autorytet” zrodził się termin „autorytaryzm” oraz pojęcie osobowości autorytarnej. Autorytaryzm znalazł w naszych czasach znaczące miejsce. Szczególnie pojawiał się w obszarze władzy politycznej, ekonomicznej i gospodarczej, ale również w zachowaniu konkretnego człowieka. Autorytaryzm wyparł autorytet, który rozumiany był jako pozytywna i kształtująca osobę postawa.

Bardzo ważne miejsce odgrywa autorytet w codziennej działalności zawodowej psychologa. Autorytet psychologa rodzi się na bazie wysokich kompetencji zawodowych i kwalifikacji moralnych. Wydaje się, iż bardzo ciekawym przedsięwzięciem naukowym byłoby podjęcie nowych badań dotyczących autorytetu psychologa.

BIBLIOGRAPHY:

- Bednarek, D. (2016). *Zawód psycholog. Regulacje prawne i etyka zawodowa*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN SA.
- Błasiak, A. (2010). Autorytet rodzicielski i jego rola w wychowaniu młodego pokolenia. In: M. Duda (ed.), *Odpowiedzialne rodzicielstwo wobec wyzwań XXI wieku* (p. 89-96). Kraków: Wydawnictwo św. Stanisława BM Archidiecezji Krakowskiej.
- Chlewiński, Z., Majdański, S. (1985). Autorytet. In: F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułowski (ed.), *Encyklopedia katolicka*, vol. 1 (p. 1161-1167). Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Dębowski, J. (1994). Autorytet. In: S. Jedynek (ed.), *Mały słownik etyczny* (p. 21-22). Bydgoszcz: Oficyna Wydawnicza Branta.
- Franus, E. (1985). Autorytet kierownika. In: W. Szewczuk (ed.), *Słownik psychologii* (p. 30). Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Gerring, R.J., Zimbardo, P.G. (2009). *Psychologia i życie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Gogacz, M. (1995). *Wprowadzenie do etyki chronienia osób*. Warszawa: Wyd. B.R.J. NAVO.
- Graca, T., Such-Pyrgiel, M. (2018). Nowe problemy oddziaływań wychowawczych w kontekście zjawisk pojawiających się w okresie ponowoczesności. In: J. Wylężałek, M. Such-Pyrgiel (ed.), *Szkice pedagogiczne. Dylematy juvenologii* (p. 73-84), Józefów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide de Gasperi w Józefowie.
- Juros, H. (1989). Założenia etyki medycznej i bioetyki w Polsce. Perspektywa katolicka. *Studia Theologica Varsaviensia*, 27, 2, 5-19.
- Krzemionka, D. (2017). Autorytaryzm. In: D. Krzemionka (ed.), *Słownik pojęć psychologicznych* (p. 39-40), Kielce: Wydawnictwo Charaktery.
- Mikołajczak-Woźniak, M. (2018). Pokolenie show off. Młodość pod presją znaczenia. In: A. Cybul-Michalska, B. Kanclerz, L. Myszka-Strychalska, P. Peret-Drażewska (ed.), *Młodzież we współczesnej rzeczywistości społeczno-kulturowej* (p. 93-105), Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Milgram, S. (2008). *Posłuszeństwo wobec autorytetu*. Kraków: Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy.
- Nowak, M. (2008). *Teorie i koncepcje wychowania*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne.
- Polskie Towarzystwo Psychologiczne (1992). *Kodeks etyczno-zawodowy psychologa*. Warszawa.

- Ricoeur, P. (1999). Paradoks autorytetu. In: *Oświecenie dzisiaj. Rozmowy w Castel Gandolfo*. Kraków: Znak – Fundacja im. Stefana Batorego.
- Sitarczyk, M. (2015). Percepcja systemu rodzinnego a kryzys w wartościowaniu ojców dorastających dzieci. In: M.Z. Stepulak, J. Łukasiewicz (ed.), *Współczesne znaczenie wartości w teorii i praktyce psychologicznej* (p. 47-64). Lublin: Innovatio Press Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie.
- Stepulak, M.Z. (2005). Książd – nauczyciel – psycholog w ocenie młodzieży klas maturalnych. Psychologiczne badania własne. In: M. Ledzińska, G. Rudkowska, I. Wrona (ed.), *Psychologia współczesna: oczekiwania i rzeczywistość* (p. 344-360), Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej.
- Stepulak, M.Z. (2007). Psycholog jako zawód zaufania społecznego. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Stepulak, M.Z., Kowalski, W. (2015). Zjawisko bezdomności w świetle teorii i badań w Lublinie i województwie lubelskim. Lublin: Innovatio Press Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie.
- Stepulak, M.Z. (2018). Wybrane pedagogiczne i psychologiczne uwarunkowania wychowania młodzieży we współczesnym systemie rodzinnym. In: A. Cybul-Michalska, B. Kanclerz, L. Mysza-Strychalska, P. Peret-Drażewska (ed.), *Młodzież we współczesnej rzeczywistości społeczno-kulturowej* (p. 107-121), Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Stepulak, M.Z. (2020). Leksykon etyki zawodu psychologa. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Stepulak, M.Z. (2021). Rodzina jako bezpieczny system naturalny w przestrzeni społeczności lokalnej. In: J. Michalski, M. Wolińska (ed.), *Edukacyjne wymiary bezpieczeństwa* (p. 235-248), Płock: Wydawnictwo Naukowe Mazowieckiej Uczelni Publicznej w Płocku.
- Szlachta, B. (2004). Autorytet. In: B. Szlachta (ed.), *Słownik społeczny* (p. 27-33), Kraków: Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy.
- Śnieżyński, M. (2008). *Sztuka dialogu*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej.
- Zimny, J. (2007). Specyfika „Europejskiego nauczyciela” XXI wieku. *Pedagogika Katolicka*, 1a, 128-144.